

Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ

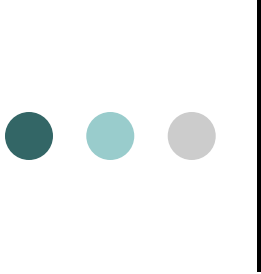
ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

► Σήμερα φαίνεται ως κυρίαρχο το διώνυμο:

«*Μελέτη των πηγών* ≠ *Αφήγηση*»

Η *Μελέτη των πηγών* → επιστημονική μέθοδος
που κάνει το μαθητή ενεργητικό
ερευνητή
και το μάθημα ευχάριστο

Η *Αφήγηση* → προ-επιστημονική
(= μυθοπλαστική) μέθοδος
που κάνει το μαθητή παθητικό
ακροατή
και το μάθημα ανιαρό

▶ Σήμερα, ο **Αφηγηματικός τρόπος**
τείνει να υποκατασταθεί
από τη **Μελέτη των πηγών**, η οποία:

A) Φέρνει σε επαφή τον μαθητή

1. με έναν «εκπρόσωπο του παρελθόντος»
2. με την εργασία του ιστορικού επιστήμονα

B) Ο μαθητής εξοικειώνεται με την ιδέα

1. ότι η πηγή δεν είναι ένα πιστοποιητικό αλήθειας για το παρελθόν
(→ *χρειάζεται ο έλεγχος της αξιοπιστίας της*)
2. ότι οι πηγές διαβάζονται με το μάτι και της δικής μας και της δικής τους εποχής
3. ότι χρειάζεται το κατάλληλο ιστορικό ερώτημα για να προσεγγίσεις, να «ανακρίνεις» τις πηγές...

« Τα βιβλία είναι γεμάτα από λόγια σοφών,
παραδείγματα των αρχαίων, έθιμα, νόμους και
θρησκευτικές αρχές.
Αν δεν υπήρχαν βιβλία, θα ήμασταν όλοι άξεστοι κι
αμαθείς, χωρίς ίχνος από την παράδοση του
παρελθόντος, χωρίς κάποιο σημείο αναφοράς και η
μνήμη των ανθρώπων θα έσβηνε...»

(Βησσαρίων, 1463)

► «Μελετώ την ιστορική πηγή και σχολιάζω την αξία
που **έχουν** τα βιβλία **κατά το 15ο αιώνα**»

→ Ποιο είναι το λάθος του ερωτήματος;

-
- Το λάθος είναι ότι προσπαθεί να μας πείσει ότι όλοι οι άνθρωποι στις ιταλικές χώρες του 15^{ου} αιώνα

*(των οποίων η εγγραμματοσύνη
ήταν ελάχιστη...)*

θεωρούσαν ότι τα βιβλία έχουν
την αξία που τους αποδίδει
ο λόγιος Βησσαρίων...!

Συχνά κάποιοι ιστορικοί κατηγορούν τους άλλους ότι κάνουν «*ιδεολογική χρήση της ιστορίας*» (;)

- Αλλά: Η ιστορική πηγή που θα χρησιμοποιηθεί στην τάξη επιλέγεται κάθε φορά από την πολιτική ή διανοητική εξουσία (μέσω των συγγραφέων), για συγκεκριμένους *ιδεολογικούς* λόγους και ερωτάται με συγκεκριμένα *ιδεολογικά* ερωτήματα

→ Άρα, **ούτε** η πηγή είναι ιδεολογικά «αθώα»
ούτε η χρήση αυτής της πηγής...

-
- Συνεπώς, η ιστορία πάντοτε θα χρησιμοποιείται για λόγους ιδεολογικούς

ΔΙΟΤΙ:

- Ιδεολογία είναι η ερωτική χρησιμοποίηση του λογικού

(Ολιβιέ Κλεμάν)

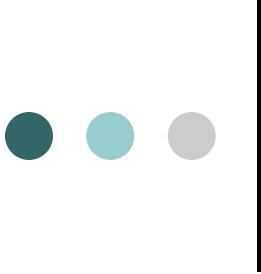
ή καλύτερα το αντίστροφο:

- Ιδεολογία είναι η συστηματική εκλογίκευση της επιθυμίας μας...
για εξουσία, χρήμα,
ηδονή, σύγκρουση,
αναγνώριση από τους άλλους...

Ανιχνεύστε την «ιδεολογική χρήση της ιστορίας» στην παρακάτω πηγή

- Ο ντε Μπρεβ, πρεσβευτής της Γαλλίας στην Κων/πολη 1590-1606), γράφει στο βασιλιά Λουδοβίκο ΙΓ΄:
- «Οι σουλτάνοι συνηθίζουν, όταν κατακτούν ένα βασίλειο ή μια επαρχία να διατηρούν θαυμαστή τάξη. Δημεύουν τις περιουσίες της εκκλησίας και των πολεμιστών που έπεσαν στη μάχη και φυσικά όλα τα αγαθά του ηττημένου ηγεμόνα. Όσο για το λαό, αφήνεται να ζει σύμφωνα με τα ήθη και τα έθιμά του. Διατηρεί τα αγαθά του και έχει θρησκευτική ελευθερία»
- Ερώτηση του βιβλίου: «Με ποιο τρόπο αντιμετωπίζουν οι σουλτάνοι τους πληθυσμούς των κατακτημένων περιοχών, σύμφωνα με την πηγή;»

-
- Αυτή είναι η μοναδική ιστορική πηγή που παρουσιάζει το βιβλίο για το πώς περνούσαν οι Έλληνες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, **αν και το ίδιο το κείμενο του βιβλίου γράφει αλλού και για εξισλαμισμούς, παιδομάζωμα κλπ.**
 - **Τι συμπεράσματα αναμένεται να βγάλουν οι μαθητές από αυτήν την πηγή;**
 - **Τι θα θυμούνται στην υπόλοιπη ζωή τους γι' αυτό το θέμα;**

Δείτε όμως δυο άλλες πηγές από την ίδια εποχή και πάλι από ξένους...

- Είναι τραγική η μετατροπή των ιερών της θρησκείας, των ναών σε τζαμιά. Τα μυστήρια του θυσιαστηρίου τελούνται κρυφά σε μυστικές και σκοτεινές τοποθεσίες.
- Τέτοιες είδα στις πόλεις και τα χωριά που ταξίδεψα και μοιάζουν μάλλον με κρύπτες ή τάφους, παρά με εκκλησίες. Οι στέγες τους είναι σχεδόν στο ύψος της επιφάνειας του εδάφους, για να μην κατηγορηθεί και η ελάχιστη έξαρση του οικοδομήματος ως θρίαμβος της θρησκείας και πρόκληση προς την υπερηφάνεια των τεμενών.
- Δεν είναι λοιπόν παράδοξο για την ανθρώπινη λογική, το ότι βρέθηκαν πολλοί που εγκατέλειψαν την πίστη, όταν βλέπει την καταπίεση και την περιφρόνηση στην οποία είναι εκτεθειμένοι οι καλοί χριστιανοί, και την αμάθεια στις εκκλησίες τους, που οφείλεται στην πενία του κλήρου.
- Μάλλον είναι θαύμα ...που η εκκλησία εξακολουθεί να διατηρείται μέσα σε τόσο μεγάλη καταπίεση, και παρά την τυραννία και τα τεχνάσματα που στρέφονται εναντίον της»

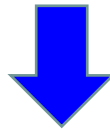
«Πολλές φορές απορώ πώς κατόρθωσε
να επιβιώσει η χριστιανική πίστη στην Τουρκία
και πώς υπάρχουν
στην Ελλάδα 1.200.000 ορθόδοξοι.

Και να σκεφτεί κανείς, ότι ουδέποτε από την εποχή
του Νέρωνος, του Δομητιανού και του
Διοκλητιανού
έχει να υποστεί ο Χριστιανισμός διωγμούς
σκληρότερους από αυτούς που αντιμετωπίζει
σήμερα η ανατολική Εκκλησία.

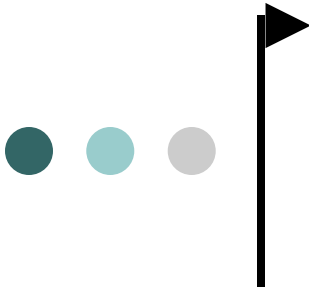
Και όμως, οι Έλληνες είναι **ευτυχισμένοι** που
παραμένουν **χριστιανοί...**»

(Ιησουίτης) François Richard (1657)

- ▶ *Η χρήση των πηγών στη σχολική τάξη* θεωρείται ως η πιο επιστημονική και ουδέτερη μέθοδος, **αλλά** υπόκειται στην ίδια ιδεολογική προκατάληψη που υπήρχε και στον παραδοσιακό – αφηγηματικό τρόπο προσέγγισης...

- ▶ Ποτέ δεν επιλέγω με απάθεια και αντικειμενικότητα. Και η **ηρωοποίηση** και η **απο-ηρωοποίηση των ανθρώπων του παρελθόντος** γίνεται για ιδεολογικούς λόγους...

Επίσης, η ιδέα ότι ο μαθητής,
επεξεργαζόμενος τις πηγές,
γίνεται «**μικρός ιστορικός**»
είναι μεν φιλόδοξη αλλά ...και παραπλανητική,

διότι ο ιστορικός χειρίζεται πάντα ένα
προϋπάρχον, τεράστιο απόθεμα γνώσεων,
που ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΑ δεν έχει το παιδί,

και επεξεργάζεται ολόκληρες δέσμες πηγών,
διασταυρώνοντας ποικίλες μορφές λόγων,
για να φτάσει σε κάποια ιστορική σύνθεση...

○ Απαιτείται μια «**γνωστική πολυφασία**»...

(Moscovici, Sadoun-Lautier)

○ Επιπλέον, ο μαθητής επεξεργάζεται τις ιστορικές πηγές

...που του έχει ετοιμάσει ο δάσκαλος
ή το βιβλίο!

(δηλαδή και πάλι ιδεολογικά προκατειλημένες...)

○ *Όχι αυτές που θα μπορούσε να αναζητήσει ο ίδιος ο μαθητής...*

Με αυτές τις ενστάσεις,

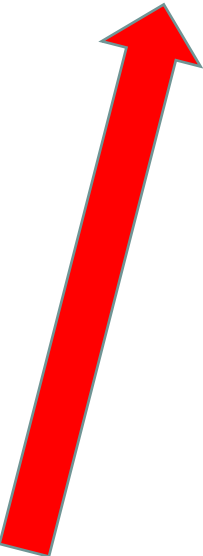
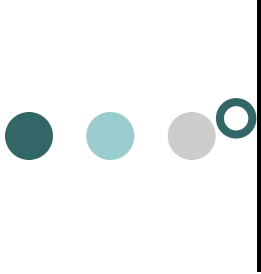
η επεξεργασία των ιστορικών πηγών
στο Δημ. Σχολείο
μπορεί να συνοδεύει την αφήγηση,

ως *βοηθητικό μέσο,*

ως *διανοητική γυμναστική,*

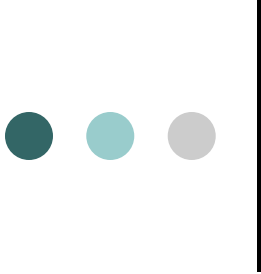
ή *για την ενεργοποίηση και
συνεργατοποίηση των μαθητών,*

*χωρίς να τις θεωρούμε
επιστημονική πανάκεια...*

Μπορούμε στην αρχή της χρονιάς,
ή τρεις – τέσσερις φορές το χρόνο,
κάνοντας αποκλειστικό μάθημα με τις
ιστορικές πηγές (**project**),
να ασκήσουμε τους μαθητές στη
χρήση τους,

*έχοντας όμως πάντοτε υπόψη μας τις
ενστάσεις που αναφέρθηκαν...*

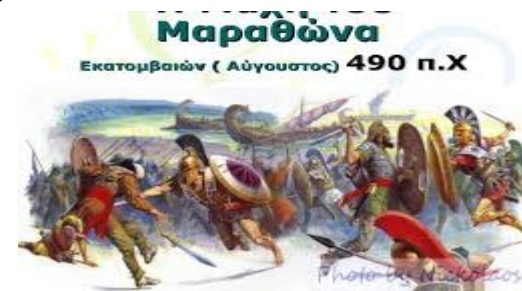

**ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΜΕ
ΝΑ ΔΟΥΛΕΨΟΥΜΕ
ΜΕ
ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ
ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ;**

1. **Συζητώ** με τους μαθητές για το πώς έχουμε φτάσει να
● ● γνωρίζουμε σήμερα τι συνέβη στο παρελθόν
2. **Επιλέγω** ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός της Ιστορίας που μελετάται όμως στη συγκεκριμένη τάξη (π.χ. τη **Μάχη του Μαραθώνα** στην Δ΄ Δημοτικού)
3. **Εντάσσω** το γεγονός αυτό στην Ιστορική Περίοδο που ανήκει

(με τη βοήθεια της **Ιστορικής Γραμμής**, του **Ιστορικού Χάρτη** και του **Ιστορικού Πανοράματος**),

συζητώντας με τους μαθητές για τα γεγονότα **που προηγήθηκαν**

- 4. Παρουσιάζω στους μαθητές δυο-τρία χαρακτηριστικά αποσπάσματα από το έργο του Ηροδότου (σε φωτοτυπία) που αφορούν τη συγκεκριμένη μάχη

(στο ένα από αυτά ας υπάρχει **και το αρχαίο κείμενο...**)

‘...Ο Μιλτιάδης πήγε και βρήκε τον Καλλίμαχο από τις Αφίδνες, που ήταν τότε πολέμαρχος και του μίλησε έτσι: «Καλλίμαχε, τώρα στα χέρια σου είναι ή να ρίξεις στη σκλαβιά την Αθήνα ή να την κάνεις ελεύθερη και να μείνει τ’ όνομά σου, όσο θα υπάρχουν άνθρωποι, πιο δοξασμένο απ’ του Αρμοδίου και του Αριστογείτονος.

Γιατί, βλέπεις, τώρα η Αθήνα διατρέχει τον πιο μεγάλο κίνδυνο απ’ τον καιρό της ίδρυσής της, κι αν μπει κάτω απ’ το ζυγό των Μήδων, όλος ο κόσμος ξέρει τι θα πάθει στα χέρια του Ιππία· αν όμως η πόλη αυτή σωθεί, μπορεί ν’ αναδειχτεί η πρώτη απ’ τις ελληνικές πόλεις.

Λοιπόν, πώς μπορούν να γίνουν αυτά, και κάτω από ποιες συνθήκες η τελική απόφαση γι’ αυτά είναι στα χέρια σου, θα σου το πω τώρα. Εμάς, των δέκα στρατηγών, οι γνώμες είναι στα δυο· άλλοι υποστηρίζουν να δώσουμε μάχη κι άλλοι να μη δώσουμε. Λοιπόν, αν δε δώσουμε μάχη, φοβάμαι μήπως ξεσπάσει καμιά μεγάλη διχόνοια και κλονίσει το φρόνημα των Αθηναίων, με αποτέλεσμα να μηδίσουν· αν όμως δώσουμε μάχη προτού κάτι σάπιο φωλιάσει στις ψυχές μερικών Αθηναίων, θα μπορέσουμε, φτάνει οι θεοί να κρατήσουν δίκαιη ζυγαριά, να βγούμε νικητές στη σύγκρουση...».

Ηροδότου, *Ιστορίαι*

5. Τους καλώ να δουλέψουν σε ομάδες
και να προσπαθήσουν να ανακαλύψουν:

A) ΕΝΤΑΣΣΩ ΤΗΝ ΠΗΓΗ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΠΛΑΙΣΙΟ:

- α) **ΠΟΙΟΣ** αφηγείται την ιστορία;
- β) **ΤΙ** γνωρίζω (ή τι μπορώ να μάθω) γι' αυτόν;
- γ) **ΠΟΥ** και **ΠΟΤΕ** την έγραψε;
- δ) **ΓΙΑΤΙ** την έγραψε;
- ε) **ΓΙΑ ΠΟΙΟΝ** την έγραψε;
- ζ) **ΤΙ** γνωρίζουμε γι' αυτούς τους οποίους την έγραψε
(το «**ΚΟΙΝΟ**» του);

B) ΚΑΤΑΝΟΩ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΗΓΗ

η) ποιες είναι οι **λέξεις – κλειδιά** της πηγής;

θ) **τι θέλει να δείξει** με το κείμενο αυτό ο συγγραφέας;

ι) **τι μαρτυρίες προσφέρει** για να αποδείξει αυτό που θέλει;

ια) **τι υποθέσεις** κάνει;

ιβ) **τι συμπέρασμα** βγαίνει από την πηγή;

ιγ) **ποιες αξίες** και **ποια προβλήματα** αναδύονται από την πηγή;

ιδ) πώς **συνδυάζονται** με το ιστορικό πλαίσιο;

Γ) ΑΞΙΟΛΟΓΩ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΗΓΗ

ια) φαίνεται ο Ηρόδοτος να νοιάζεται για την αξιοπιστία/αμεροληψία/αντικειμενικότητα της περιγραφής του;

ιβ) υπάρχουν ομοιότητες ή διαφορές της πηγής με άλλες παρόμοιες την ίδια εποχή;

ιγ) τι άλλο θα μπορούσαμε να ρωτήσουμε το συγγραφέα της;

6. Τους καλώ να παρουσιάσουν τα συμπεράσματά τους στην τάξη

7. Βρίσκουμε **οπτικές**, μεταγενέστερες **μαρτυρίες** για τη μάχη

8. Βρίσκουμε **κείμενα μεταγενέστερων συγγραφέων** που σχολιάζουν τη μάχη

9. Ζωγραφική ή πλαστική αναπαράσταση της μάχης, των όπλων, των πολεμιστών...

10. Δημιουργούμε **εναλλακτικά κείμενα**

- για τη μάχη

- ή για κάποιους από τους δρώντες (πρωταγωνιστές ή μη),

προσπαθώντας να την

περιγράψουμε από τη μεριά του «άλλου»,

του εχθρού,

του κομπάρσου,

ενός παιδιού,

μιας γυναίκας...

Τι πληροφορίες μπορούμε να πάρουμε από την παρακάτω ιστορική πηγή;

«Γενναιότατε και Φιλογενέστατε καπετάν Νικήτα.

Από γράμμα το οποίο έστειλον οι έφοροι των Αθηνών προς τον αγαπητόν μου καπετάν Αναγνώστην Παπαγεωργίου, είδον με μεγάλην χαράν ότι σε έκλεξαν στρατηγόν των εις την ετοιμασμένην εκστρατείαν. Η φρόνησις, η ανδρεία και η ειλικρινής φιλογένειά σου μου είναι γνωστή. Όθεν και δεν αμφιβάλλω ότι η έκβασις της εκστρατείας ταύτης θέλει είναι λαμπρά.

Ύπαγε, γενναίε, να εμπυχώσεις υποκάτω εις τα βήματά σου τα λείψανα εκείνων των ενδόξων ανδρών, τους οποίους εγέννησε η Αττική, θαύμα των αιώνων και αθάνατον παράδειγμα των πατριωτικών αρετών. Κατατρόπωσε τους τυράννους, καθάρισε την ιεράν εκείνην γην, την οποίαν εμόλυνον οι βάρβαροι και άπιστοι Αγαρηνοί. Υπό την στρατηγικήν σου οδηγίαν ας ελευθερωθή η πόλις των Αθηνών διά να καταγραφή το όνομά σου πλησίον εις τα ονόματα του Μιλτιάδου και του Θεμιστοκλέους».

Εκ του στρατοπέδου της Τριπολιτσάς,
την α΄ Σεπτεμβρίου 1821.
Ο πατριώτης, Δημήτριος Υψηλάντης»

Πληροφορίες

- Ημερομηνία
- Ονόματα προσώπων
- Τόποι
- Συναισθήματα
- Προσδοκίες
- Σύνδεση με το αρχαίο παρελθόν
- Αντιλήψεις για τον «άλλον»
- ...

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- *Τι είδους ιστορική πηγή είναι;*
- *Σε ποιον απευθύνεται;*
- *Γιατί γράφτηκε;*
- *Σε τι γλώσσα είναι γραμμένη;*
- *Ποια είναι τα συναισθήματα του αποστολέα για τον παραλήπτη;*
- *Τι δείχνει η φράση: «σε έκλεξαν στρατηγόν των εις την ετοιμασμένην εκστρατείαν»;*
- *Γιατί κάνει αναφορά στην Αρχαία Ελλάδα;*
- *Ποια είναι η γνώμη του για την Αρχαία Ελλάδα;*
- *Ποια είναι η γνώμη του για τους Τούρκους;*
- *Τι προσδοκίες εκφράζει; Τι αποτελέσματα αναμένει;*
- *Που μιλά για νεκρανάσταση;*
- *...*